

Iz povijesti Instituta za filozofiju: program *Hrvatska filozofska baština* Vladimira Filipovića*

IVANA SKUHALA KARASMAN

*Institut za filozofiju, Zagreb, Hrvatska / Institute
of Philosophy, Zagreb, Croatia
ivana@ifzg.hr*

Nakon Markovićeve rektorskog govora, odštampanog 1882. godine,¹ detaljnije istraživanje hrvatske filozofske baštine započelo je na Institutu za filozofiju 1970. godine unutar većeg projekta pod nazivom *Historija filozofije naroda Jugoslavije*. Unutar tog projekta istraživale su se pojedine teme iz hrvatske filozofije, sve dok Vladimir Filipović nije početkom 1976. godine sastavio petogodišnji plan sustavnog istraživanja hrvatske filozofske baštine pod nazivom, *Hrvatska filozofska baština* kao dio spomenutog krovnog međurepubličkog projekta *Historija filozofije naroda Jugoslavije*. Radni i financijski plan podnio je Fondu za naučni rad Savezne republike Hrvatske tražeći iznos od dvanaest milijuna dinara za njegovu provedbu u narednih pet godina.²

Jedna od glavnih zadaća tog projekta bila je i poticati zapošljavanje »znanstvenih radnika« u punom radnom vremenu, to jest, napredovanje postojećih doktorandica i doktoranda na viša radna mjesta, jer, prema Filipovićeve riječima, tad ih na Institutu za filozofiju nije bilo dovoljno da bi zadovoljili tadašnjim zakonom propisane norme financiranja:

»Ovaj projekat ostvaruje se u Institutu za filozofiju Sveučilišta u Zagrebu, koji zasada nema dovoljni broj znanstvenih radnika s punim radnim vremenom, da bi bio priznat od Fonda za naučni rad kao samostalna znanstvena jedinica, pa prima dotaciju preko Dekanata Filozofskoga fakulteta. No taj će zakonom zatraženi broj biti uskoro ostvaren, jer se uz dva doktora nauka u njemu nalaze četiri asistenta

---

* Tekst je rezultat istraživanja na projektu *Nove teme u hrvatskoj filozofiji od 1874. do 1945. godine*, IP-2022-10-5438 koji financira Hrvatska zaklada za znanost.

¹ Taj govor je ponovno objavljen u prvom broju *Priloga za istraživanje hrvatske filozofske baštine* iz 1975. godine (1/1–2, pp. 225–279).

² Radilo se o pozamašnoj količini novaca: prema srednjem tečaju Narodne banke Jugoslavije iz te godine taj je iznos odgovarao sumi od više od milijun i pol njemačkih maraka. U Njemačkoj, za koju sam pronašla podatak, prosječna neto plaća 1975. godine iznosila je oko 1820 DEM. To znači da je Filipović tražio za svoj projekt 660 prosječnih njemačkih plaća. Vrijedi li ta analogija, to bi otprilike odgovaralo iznosu od 1800000 EUR danas.

pred magisterijem i jedan pred doktoratom, dok jedan imade samo prijavljeni doktorat. Već ove godine će izuzev jedno lice svih sedam radnika sa punim radnim vremenom imati potrebne znanstvene kvalifikacije. Ukoliko bi nam se dotacija povećala da bismo mogli namjestiti već ponuđenog doktora filozofije, mi bismo u godini 1976. dobili priznanje kao samostalna znanstvena jedinica.«³

Godine 1976. na Institutu za filozofiju su samo Franjo Zenko i Ljerka Schiffler bili zaposleni kao znanstveni suradnici s punim radnim vremenom. Osim njih na Institutu su radili sljedeći asistenti: Zlatko Posavac, Genoveva Slade, Erna Pajnić, Dunja Šubajković, Mihaela Karšulin i Žarko Puhovski. Pred obranom doktorata bio je Žarko Puhovski, a pred obranom magisterija Zlatko Posavac, Erna Pajnić, Dunja Šubajković i Mihaela Karšulin. Genoveva Slade imala je prijavljenu i odobrenu temu disertacije. S punim radnim vremenom »u drugim radnim organizacijama udruženog rada« s Institutom su surađivali Marija Brida (Filozofski fakultet u Zadru), Heda Festini (Filozofski fakultet u Zadru) i Kruno Krstić (Leksikografski zavod u Zagrebu). U znanstvenom radu Instituta sudjelovali su i suradnici s drugih školskih i kulturnih institucija no Filipović ne precizira o kome se radi.

O projekta *Hrvatska filozofska baština* Filipović je napisao:

»Ovaj projekt ulazi u grupu ne dugoročnih nego trajnih projekata, koji se ne mogu nikada definitivno završiti kao ni svi drugi projekti kulturno-povijesnog značenja od povijest književnosti, pa sve povijesti umjetnosti. Nijedan narod nije povijest svoje kulture u istraživačkom smislu nikada završio. Kao trajni projekt njegov se predmet u novo otvorenim horizontima uvijek nanovo proširuje. [Istaknula aut.]

Početak rada na ovom međurepubličkom znanstvenom zadatku inicirao je C. K. Saveza komunista Jugoslavije, koji je osjetio urgentnu potrebu za jednom makar i privremeno kraćem prikazom našega kulturno-povijesnoga razvoja na području filozofije s naglaskom na osvjetljenju onoga dijela u kome se izražava prilog naših naroda evropskom filozofskom mišljenju.

Međutim kada je započeo rad na tom posve neistraženom povijesnom području opazilo se, da mi nismo imali a i danas još nemamo osnovne informacije za ta istraživanja, da nemamo ni osnovne bio-bibliografije naše baštine, da nemamo uz minimalne izuzetke, ni jedne ozbiljnije monografije o misliocima i njihovim stvaralačkim uvjetima i prilikama. Ukratko da istraživanje moramo tek započeti. Započeti od uvjeta ozbiljnoga rada (bibliografije) pa do prvotnih istraživačkih studija o pojedinim misliocima.

U ovo nekoliko godina rada mi smo mnogo toga učinili ali nas čekaju ne pet godina nego kojih desetak i više godina nebrojeni zadaci. Naši međurepublički sastanci, koji se održavaju svako pola godine u drugom republičkom centru, daju poticaja da se taj rad i u drugim republikama sve intenzivnije razvija.«⁴

³ Vladimir Filipović, *Hrvatska filozofska baština*, Arhiv Instituta za filozofiju.

⁴ Ibid.

U pet godina se unutar projekta namjeravalo urediti bio-bibliografske podatke hrvatskih filozofa od 15. stoljeća do tadašnjih dana. Filipović je predvidio da će u idućih pet godina biti napisano više od sto i pedeset filozofskih studija, zahvaljujući kojima će se dobiti jasni uvid u filozofsku prošlost Hrvatske.

Godine 1976. unutar tog projekta svaki znanstvenik ili znanstvenica s Instituta trebali su obraditi jednu temu za simpozij o Frani Petriću, koji je prema Filipovićevu mišljenju bio »jedan od najvećih filozofskih mislilaca hrvatskog naroda«. ⁵ Nadalje, trebali su završiti *Antologiju hrvatskih filozofa latinista*. ⁶ Filipović je naveo kako će u 1976. godini bit objavljeno dvojezično izdanje Petrićeva glavnog djela *Nova de universis philosophia* koje priređuje Institut za filozofiju. ⁷

Koje su se istraživačke teme vezane uz hrvatsku filozofsku baštinu obrađivale 1977. godine na Institutu za filozofiju unutar tog projekta zapisano je u »spomenici« Instituta za filozofiju iz 2002. godine:

»<...> istraživan je položaj prirodne peripatetičke filozofije u Neoacademia Zagabiensis s posebnim naglaskom na istraživanju Boškovićeve prirodne filozofije i njene recepcije na spomenutoj instituciji (u okviru rada na toj temi izvršena je analiza Jambrehovićeve djela *Physica* te Bedekovićeve djela *Exercitatio philosophica in primam Newtoni regulam*). Radi se i na temi 'Usporedba Boškovićeve i Kantove filozofije prirode', na obradi teme 'Hrvatski skotisti' s posebnim naglaskom na filozofskom opusu Matije Frkića i na temi 'Postilirska estetika'.« ⁸

Od 1978. do 1981. godine znanstvenice i znanstvenici na Institutu radili su na sljedećim temama iz hrvatske filozofije: *Poetika Franje Petrića, Filozofska*

⁵ Prvi simpozij o Frani Petriću održan je na Cresu od 24. do 26. travnja 1979. godine. Riječ je o simpoziju koji je organiziran povodom 450-te obljetnice rođenja Frane Petrića. Referati sa simpozija objavljeni su u *Prilozima za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 5/1–2(9–10) (1979). Od stalno zaposlenih znanstvenika s Instituta za filozofiju referate su održali Mihaela Girardi-Karšulin »Petrićevo tumačenje predmeta Aristotelove metafizike«, Franjo Zenko »O predmetu i metodi Panarhije«, Vladimir Filipović »Petrićev prilog svjetskoj renesansnoj misli«, Ljerka Šifler-Premec »Petrićeva koncepcija pjesništva u obzoru njegove filozofije jezika« i Genoveva Slade »Nosivi pojmovi Petrićeva djela *Nova sveopća filozofija*«. Više o simpoziju vidi: Lino Veljak, »Prva međunarodna konferencija o Petriću«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 40/2(80) (2014), pp. 489–499.

⁶ Ova antologija objavljena je 2015. godine. Vidi: Erna Banić-Pajnić, Mihaela Girardi-Karšulin, Filip Grgić, Ivana Skuhala Karasman (ur.), *Hrvatska filozofija od 12. do 19. stoljeća: izbor iz djela na latinskom jeziku* (Zagreb: Institut za filozofiju, 2015), 3. sveska.

⁷ Petrićeva *Nova de universis philosophia* / *Nova sveopća filozofija* objavljena je 1979. godine. Vidi: Franciscus Patricius / Frane Petrić, *Nova de universis philosophia* / *Nova sveopća filozofija* (Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1979).

⁸ *Institut za filozofiju 1967. – 2002.*, Erna Banić-Pajnić, Zvonimir Čuljak, Mihaela Girardi-Karšulin, Stipe Kutleša, Ljerka Schiffler, Dario Škarica (ur.) (Zagreb: Institut za filozofiju, 2002), p. 21.

*i teološka misao Matije Vlačića, Prirodna filozofija Franje Jambrehovića, Filozofski opus Matije Frkića, Boškovićeve kritika Descartesa u Teoriji prirodne filozofije, Filozofski opus Jurja Dubrovčanina, Filozofijsko-povijesni pogledi Franje Račkoga, Estetika u Hrvatskoj sredinom 19. stoljeća, Konceptija znanosti u Dalmaciji u 19. st., Utjecaj materijalizma na prirodnonanstvenu misao u Hrvatskoj u 19. st., Filozofija Alberta Bazale, Obnova skotizma oko 1930. u Hrvatskoj, Antropologijski problemi u renesansnoj filozofiji i njihovo značenje za naše renesansne mislioce.*⁹

Od 1981. do 1982. godine, unutar programa *Povijest filozofije u Hrvata* koji je bio dio projekta *Razvoj marksizma i njegovi aktualni teorijski tokovi*, radilo se na sljedećim temama: *Epistolae mathematicae seu de divinatione* Jurja Dubrovčanina, *Teatar svijeta* Giulija Camilla Delminija, *Vestigations peripateticae* Matije Frkića, kritika Aristotelove metafizike Frane Petrića, rukopisna ostavština Andrije Dorotića, komparativna studija Boškovićeve i Kantove prirodne filozofije, recepcija Boškovićeve prirodne filozofije na *Neoacademia Zagrabiensis*, doprinos Mirka Bogovića estetičkoj refleksiji i recepcija Kanta u hrvatskoj filozofiji.¹⁰

Godine 1983. radilo se unutar projekta *Razvoj marksizma i njegovi aktualni teorijski tokovi* na sljedećim temama:

»<...> u okviru istraživanja elemenata hermetičke filozofije u djelima hrvatskih filozofa humanizma i renesanse obrađena je jedinica 'Pavao Skalić i tradicija aeterne sapientiae', na proradbi filozofske misli Franje Petrića napose u *Novoj sveopćoj filozofiji* te problema recepcije Platonove i Aristotelove filozofije u renesansi, na istraživanju života i djela Mihe Monaldija, na istraživanju hrvatske estetičke misli renesansnog razdoblja, na usporedbi Boškovićeve i Kantove filozofije prirode, na istraživanju filozofske ostavštine Andrije Dorotića (rukopisi logike i spoznajne teorije), na upotpunjavanju podataka o našim filozofima koji su djelovali na Padovanskom sveučilištu, na Petrićevoj kritici (klasične) retorike, na analizi tekstova iz edicije *Polemike u hrvatskoj književnosti*.

U okviru istraživanja recepcije Kantove filozofije krajem 18. i početkom 19. stoljeća obrađeno je djelo Ivana Horvata *Declaratio infirmitatis fundamentorum operis Kantiani Kritik der reinen Vernunft*.«¹¹

Nadalje, istražena je estetička koncepcija Adolfa Vebera Tkalčevića te je proradeno pitanje *Koliko je Franjo Marković – herbartovac*. Nastavljen je rad na prikazivanju kazališnih kritika Franje Markovića te na njegovoj estetici i logičkim spisima.

⁹ Ibid.

¹⁰ Idem, p. 22.

¹¹ Ibid.

Početak ljeta 1984. godine umro je Vladimir Filipović, a novi predstojnik Instituta postaje Franjo Zenko (1931 – 2017) za čijeg se mandata nastavilo istraživanje hrvatske filozofske baštine i hrvatskih filozofa.

Iz ovoga se vidi da je od samih početaka jedna od najglavnijih zadaća Instituta za filozofiju, ako ne i njegov *raison d'être*, bila organizirati trajno i sustavno istraživanje hrvatske filozofije. Tu zadaću Institut za filozofiju i nakon četrdeset osam godina i dalje provodi, a ovdje smo se prisjetili, povodom obilježavanja četrdesete obljetnice smrti autora projekta Vladimira Filipovića, kako su ti počeci izgledali.

